

Jerzy Jan Kurpiński (1918-1955)

Jarosław Durka

J. Durka, *Jerzy Jan Kurpiński (1918-1955)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944-1956. Słownik biograficzny*, T. III, red. T. Balbus, Kraków–Warszawa–Wrocław 2007, s. 294-298.

JERZY JAN KURPIŃSKI (1918–1955)

„Azja”, „Cedro”, „Jur”, „Ponury”, „Rafał”, nazwisko konspiracyjne Tadeusz Wyrwiński; oficer Inspektoratu Nowy Sącz i dowódca oddziału partyzanckiego Obwodu Częstochowa AK, komendant Obwodu Zawiercie DSZ, ppor. (1942), por. (?), kpt. (1945?)

Ur. 22 XII 1918 w Częstochowie, syn Feliksa i Zofii z d. Jastrzębskiej. Wychowywał się w rodzinie znanych ogrodników. W Częstochowie ukończył szkołę powszechną i Liceum Matematyczno-Fizyczne im. Henryka Sienkiewicza (matura 1937). Następnie do 1938 uczył się w SPR w 27. pp w Częstochowie, szkołę tę ukończył z wyróżnieniem. Przed wybuchem wojny zaliczył pierwszy rok ogrodnictwa w SGGW w Warszawie.

Walczył w wojnie obronnej 1939, dostał się do niewoli. Po ucieczce z oflagi zmienił nazwisko i pracował w leśniczówce Kręciwik w okolicach Olsztyna k. Częstochowy. Działal w ZWZ-AK. Zdekonspirowany w Częstochowie, został skierowany do Inspektoratu Nowy Sącz, gdzie miał odbudować zniszczoną przez gestapo siatkę konspiracyjną (stało się tak na wniosek por. Jana Wojciecha Lipczewskiego, wysłannika KG AK do Nowego Sącza i adiutanta tamtejszego inspektora). W podjęciu tej decyzji mógł sprzyjać fakt, że siostra K. Wanda („Agnieszka”) była łączniczką między KG AK a Komendą Inspektoratu Nowy Sącz. Rozpoczął tam swoją działalność w lutym 1943. Mieszkał w Nowym Sączu u Anny Sokołowskiej i w domu Mossów w Rytrze. Miał trudne zadanie, gdyż w strukturze obwodu, który miał odbudować, działali agenci gestapo. Wykonał jednak powierzoną mu misję, opierając się na siatce Polskiego Związku Wolności. W czerwcu 1943, zagrożony aresztowaniem, musiał powrócić do Częstochowy.

Zorganizował oddział partyzancki (liczący 30–50 żołnierzy), należącego do Obwodu Częstochowa, operujący głównie w GG w lasach złotopotockich, w pobliżu granicy z Rzeszą. W 1944 zlikwidował w Blachowni 11 funkcjonariuszy niemieckich. W czerwcu 1944 kilkakrotnie doszło do starć żołnierzy AK z żandarmerią niemiecką. Jedną z bardziej znanych akcji miała miejsce w Myszkowie, na terenie bezpośrednio włączonym do Rzeszy.

10 lipca oddział K. zaatakował obóz Sonderdienstu (szkołę przysposobienia wojskowego). Był to odwet za terror, jaki stosowano w całej okolicy, a zwłaszcza za pacyfikację Mrzygłodu, podczas której Niemcy zabili 6 partyzantów. Akcja w Myszkowie zakończyła się z wojskowego punktu widzenia powodzeniem. Partyzanci zaskoczyli młodych hitlerowców podczas porannego apelu w obozie znajdującym się w okolicach dzisiejszego parku miejskiego „Leśniczanka”. Z 32 żołnierzy z oddziału K. rannych zostało 3; zabito 20 Niemców, wielu raniono, obóz został zlikwidowany i przeniesiony w głąb Rzeszy. W odwecie jednak Niemcy rozstrzelali jadących do pracy robotników, a miejscowości groziła pacyfikacja. Oddział K. brał również udział w ubezpieczaniu zrzutów.

W oddziale K. swoje pierwsze akcje przeprowadzali harcerze z Grupy Szturmowej i Grupy Szkoły Bojowej częstochowskich Szarych Szeregów. Ich samodzielnym plutonem dowodził por. Edward Kozłowski „Leon”, K. prowadził zajęcia grupy bojowej. W oddziale znajdowało się też czterech Anglików – najprawdopodobniej uciekinierów z obozów jenieckich. K. nadzorował także oddział dywersyjny dowodzony przez Władysława → Musialika „Bolesława” z rejonu Koziegłówek, który w czasie wojny wykonywał głównie zadania wywiadowcze na ziemiach wcielonych do Rzeszy, przeprowadził kilka udanych akcji dywersyjnych, m.in. w lipcu 1943 atak na poligon doświadczalny w Siewierzu, zakończony zniszczeniem urządzenia działobitni i kilku prototypowych armat.

W ramach akcji „Burza” 18 VIII 1944 w lasach złotopotockich zgrupowano jednostki partyzanckie Inspektoratu Częstochowa. Powstał 2. batalion 27. pp AK „Centaur” dowodzony przez mjr. Pawła Bierzyńskiego „Rocha”. W jego skład weszło pięć kompanii, jedną z nich dowodził K. Marsz pułku na pomoc walczącej Warszawie zakończył się w lasach przysuskich, na północny zachód od Radoszyc, kiedy to 23 sierpnia płk Jan Zientarski „Mieczysław”, zdając sobie sprawę ze zbyt wielkiego ryzyka misji, podjął decyzję o wykonaniu zadań „Burzy” w innych rejonach; kordon wojsk niemieckich wokół Warszawy był zbyt silny, a do pokonania pozostało jeszcze ok. 100 km otwartego terenu. Żołnierze K. powrócili do lasów złotopotockich. 7 września jego oddział opanował na krótko Janów. Tego samego dnia zajęto Liegenschaft w Złotym Potoku, zarekwirowano żywy inwentarz i zapasy żywności. 7 października zaatakowano oddział SA i policji w Białej Wielkiej k. Lelowa (zabito 18 Niemców przy

stratach własnych 2 rannych, zdobyto broń i umundurowanie). 25 października 2. baon rozwiązano, w terenie pozostał jedynie oddział dowodzony przez następcę K., ppor. Stanisława Bączyńskiego „Basa”. K. został skierowany do pracy konspiracyjnej w Częstochowie, gdzie po upadku powstania warszawskiego przeniosła się KG AK.

Po wejściu ACz do Polski, w wyniku represji sowieckich K. wydał rozkaz powtórnego zejścia do podziemia (w marcu lub kwietniu 1945), przystępując do budowy zrębów nowej konspiracji. Dowodził własnym oddziałem, poza tym podporządkowały mu się jeszcze dwa inne: Władysława → Musialika oraz bliżej niezidentyfikowanego „Beliny”. Zorganizował Obwód Zawiercie. 19 V 1945 wywodzący się z dawnego częstochowskiego Kedywu patrol podkomendnych K., dowodzony przez ppor. Czesława Gurtmana „Mocnego”, wykonał wyrok na poruczniku UB, agencie gestapo w Częstochowie Zdzisławie Dusiku (w skład patrolu wchodził także Marian Michalczyk „Tukan” i Jan Ciekot „Orzeł”).

W sierpniu 1945 K. polecił żołnierzom wyjść z podziemia i zdać broń. Sam ujawnił się w Warszawie. Zasiadał w Komisji Likwidacyjnej b. AK Obszaru Centralnego w Częstochowie (przyczynił się do ujawnienia tam łącznie 1015 żołnierzy). 13 XII 1945 przy komisji powstał Komitet Niesienia Pomocy członkom b. AK, K. został powołany na przewodniczącego sekcji pomocy dla uwięzionych. Aby upozorować swoją lojalność wobec władz komunistycznych, wstąpił do SD i do Związku Uczestników Walki Zbrojnej o Wolność i Demokrację (został w Częstochowie jego wiceprezesem). Za zgromadzone pieniądze starano się wykupywać z więzień żołnierzy AK. Do czasu ponownego aresztowania płk. Jana Mazurkiewicza „Radosława” w 1949 K. jeździł do Warszawy i utrzymywał z nim kontakt. Często też wyjeżdżał do Wrocławia, Kielc i Krakowa – pod pretekstem zaopatrzenia jego ogrodu warzywnego przy ul. Wały Dwernickiego w Częstochowie.

11 I 1950 został przesłuchany przez funkcjonariuszy UB z Częstochowy. Od lata 1950, aby uniknąć aresztowania, ukrywał się u leśniczego Adamczyka w Wielkopolsce, a także na Śląsku. W Wydziale III WUBP w Katowicach prowadzono przeciwko niemu agencyjne rozpracowanie „Klucz III”.

W maju 1955 ujawnił się w WUdsBP w Warszawie. Tam jednak został aresztowany. Znalazł się w więzieniu na Mokotowie. 17 maja naczelnik

Wydziału III WUdsBP w Katowicach mjr Jan Gajek informował kierownika MUdsBP w Warszawie, że nie ma „materiałów kompromitujących, które kwalifikowałyby się do zastosowania środka zapobiegawczego przeciwko Kurpińskiemu Jerzemu”.

W 1955 został zamordowany w więzieniu w niewyjaśnionych do dzisiaj okolicznościach. Rodzinie wydano zniekształcone zwłoki, które pochowano w grobie rodzinnym na cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Odznaczony Virtuti Militari V kl. (1944) i Krzyżem Walecznych (1943).

Był żonaty z Haliną Cekierą. Miał dwoje dzieci. W konspiracji działała też matka K., Zofia – 8 IX 1942 została aresztowana przez gestapo wraz z inspektorem częstochowskim ppłk. Stanisławem Mireckim „Butrymem”.

IPN Katowice: 00144/452, Teczka personalna J. Kurpińskiego; 032/25, Materiały dotyczące Okręgu Śląskiego AK; 03/1474, Sprawa śledcza Cz. Gurtman i in.; 014/810, Akta operacyjne dotyczące E. Kozłowskiego; 032/22, Materiały dotyczące b. członków „Dowództwa Lotnictwa” KG AK z Częstochowy, t. 2; 032/23, Materiały dotyczące b. członków AK z Częstochowy, t. 2–3; 032/25, Materiały dotyczące Okręgu Śląskiego AK; 032/85, Materiały dotyczące osób poszukiwanych, t. 3. IPN Warszawa: 66/88, Komisja Likwidacyjna b. AK Obszar Centralny.

D. Węgrzyn, *Wtyczne do pracy operacyjnej Miejskiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Częstochowie w 1945 r.*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2004, nr 1, s. 165–185.

W. Borzobohaty, „Jodla”. *Okręg Radomsko-Kielecki ZWZ-AK 1939–1945*, Warszawa 1988, s. 46, 116, 265, 268, 271, 304, 315–316, 452, 448; T. Dubicki, *Działalność Inspektoratu Częstochowskiego ZWZ-AK w świetle materiałów archiwalnych tegoż inspektoratu* [w:] *Armia Krajowa Okręg Radomsko-Kielecki. Materiały z sesji naukowej*, red. A. Massalski, S. Meducki, Kielce 1999, s. 89; J. Durka, Jerzy Kurpiński „Jur” „Ponury” „Azja” (1918–1955), „Gazeta Myszkowska”, 11 II 2005, s. 7; *Działania zbrojne i konspiracja na ziemi częstochowskiej w latach 1939–1947*, wybór i oprac. W. Zaleski „Albert”, Częstochowa 1998, s. 15–17, 22–27, 35–45, 51, 64, 67–69, 73, 74, 78, 84–87, 92–114, 120, 121, 126; A.W. Gała, *50 lat niepodległościowych działań zbrojnych na ziemi częstochowskiej 1906–1956. Szkice i dokumenty*, Częstochowa 1999, t. 1, s. 13, 17, t. 2, s. 147; *idem*, *Niepodległościowe podziemie zbrojne Częstochowy i okolic 1944–1956. Okruchy historii*, Częstochowa 1993, s. 48; C. Gurtman „Mocny”, *Armia Krajowa w Częstochowie i w okolicy walczy. Wspomnienia*, Częstochowa 1996, s. 38, 67–68, 91, 93, 102, 112, 142, 156–157; J. Kantyka, A. Konieczny, *Dzień wczorajszy*, Katowice 1969, s. 37, 152, 154, 190; M. Kotarski, *Wybrane problemy działalności aparatu*

bezpieczeństwa i porządku publicznego w latach 1945–1948 w Częstochowskim, „Rocznik Muzeum Okręgowego w Częstochowie” 1989, s. 80–99; A.K. Kunert, *Słownik*, t. 2, s. 131–132 (biogram S. Mireckiego); G. Mazur, W. Rojek, M. Zgórniak, *Wojna i okupacja na Podkarpaciu i Podhalu na obszarze Inspektoratu ZWZ-AK Nowy Sącz 1939–1945*, Kraków 1998, s. 145, 173, 184; J. Stachnik, *Z dziejów konspiracji antykomunistycznej w Częstochowie (1945–1956)*, „Rocznik Muzeum Okręgowego w Częstochowie” 1993, nr 6, s. 183–192; T. Swat, *...przed Bogiem*, s. 235–236; T. Walichnowski, *U źródeł walk z podziemiem reakcyjnym w Polsce*, Warszawa 1987, s. 134; J. Zieliński, *Śląska Jednostka Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego w walce z reakcyjnym podziemiem (luty 1945 – kwiecień 1947)*, Katowice 1966, s. 56, 68, 210; Z. Zieliński, *7 Dywizja Armii Krajowej*, Warszawa 2004, s. 55, 72, 98; Z. Zieliński, *Orły ziemi częstochowskiej*, Częstochowa 1999, s. 3–37, 46–48, 61–72, 76, 94–98, 107, 110, 113–115, 143.

Jarosław Durka